

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа №18
имени первого министра просвещения Тувинской Народной Республики
Лопсан-Кендена Ооржака Мижит-Доржуевича»
г. Кызыла Республики Тыва

РАССМОТРЕНО

Руководителем ШМО

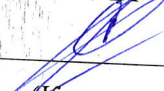

(Кужугета А. Х.)

от «30» августа 2021 г.

СОГЛАСОВАНО

ЗАМ по УВР

(Кызыл-оол С. М.)

от «30» августа 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директором МБОУ СОШ
№18

(Иргит А. Ю.)

приказ №598.2-од
от «30» августа 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной (тувинский) язык»

для обучающихся 2-х классов

Кызыл 2024 г.

2-ги класска тыва дыл эртемнин ажилчын программазы

Тайылбыр бижик

2-ги класстын тыва дыл программазын Тыва Республиканын ниити өөредилгезинин эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле федералдыг күрүне стандарттарынга дүүштүр И.Ч. Эргил-оол, Н.Ч. Дамба, Н.М. Ондарныы- биле тургускан. Өөреникчилернин ниити сайзыралынче, оларнын билиинин практиктиг болурунче угланмышаан, программаны тургузарда эртемнин, дес-дараалашкаанын, көргүзүгүлүүнүн болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларнын назы-харын барымдаалап тургаш тургускан. Бо ажилчын программа эге школаның Федералдыг күрүне стандарттарының сорулгаларын чедип алырынче угланган.

Өөредиглиг план дараазында методиктиг сумелерниң дузазы-биле ажыглаттынмышаан, уругларның шингээдип алган билиглерин, мергежилдерин, чаңчылдарын тыва дыл программазының негелделеринге дүүштүр эге класс башкыларынга А.А Алдын-оолдун «Диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы»-биле хынаарын сумелеп турар. Тыва Республиканың ниити өөредилгезиниң национал девискээр кезээ 2-ги класс өөреникчилеринин ниити сайзыралынче, оларның билииниң практиктиг болурунче угланмышаан программаны тургузарда эртемнииниң, дес-дараалашкаанының, көргүзүгүлүүнүн болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларның назы-харын барымдаалап тургаш, тургускан.

«Тыва дыл» деп эртемнин өөредилге планында туружу

Ниитизи-биле программа ёзугаар 2-ги класска неделяда 1 шак, бүдүн чылда 34 шак көрдүнгөн.

Эге класстарга тыва дылды өөредириниң кол сорулгалары:

- 1) Уругларны медреселдii-биле шын номчуур, бижир болгаш чугаалаарынга өөредири;
- 2) оларга төрөөн дыл талазы-биле эге билиглерни бээри;
- 3) уругларны ном ажыглаарынга чанчыктырар болгаш оларның дылга сонuurгалын, номчулга болгаш бижилге-биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга үндезилээш, өөреникчилерни материалистиг күзел-бодал-биле чепсеглээри;
- 4) уругларны мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизидери;
- 5) өөренип турар чүүлдерни сайгарып, бөлүктөп, деннеп, туңнеп билиринге, оларның иштинден кол болгаш чугула чүүлдерни тып, тайылбырлаарынга өөреникчилерни таныштырары.

2-ги класска тыва дыл программанын шингээткенинин планнаттыг туннелдери:

Личностуг (бот хамаарылгалыг)

Өөреникчилерге хевирлеттинген турар билиглер:

- Төрээн дылывыс харылзажырының база мээ-медереливистиң шынарын көргүзериниң кол чепсээ;
- Төрээн дыл национал культуравыстың кол болуушкуну;
- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдың бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чөптүг ажыглап билири.;
- Төрээн дылын улаштыр өөрениринге сонуургалын оттурары;
- Аас болгаш бижимел чугаага дылдың уран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.
- Бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга үндезилээш, материалистиг үзел-бодал-биле чепсеглээри.

Өөреникчилерге хевирлеттинип болурунун билиглери:

- Төрээн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырарынга өөреникчиниң бот киржилгези;
- Аас чугаага дылдың уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландыраы.

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр)

Өөреникчилерниң билип алган турар ужурлуг билиглери:

2-ги класска тыва дыл программасы 5 бөлүктөн тургустунган.

1. «Үннер болгаш үжүктөр»
2. «Сөс»
3. «Чугаа кезектери»
4. «Домак»
5. «Чугаа сайзырадылгазы»

1.«Үннер болгаш үжүктөр» деп бөлүккө хамаарыштыр: 2-ги класска үннер, үжүктөр дугайын өөренип тура, сөстүң үн-үжүктүг анализин чорударынга кичээнгейни кошкадып болбас болгаш дараазында чүүлдерни ханыладыр өөредир, шын бижиирин чедип алыр:

1. Кыска, узун болгаш өк-биле адаар ажык үннер.
2. Я, е, ё, ю деп и уннуг ужулктөр.
3. Сөс иштинге дулей болгаш ыткыр ажык эвес ужулктөрни бижири.
4. Сөс эгезинге т—д, п—б деп үжүктөрни бижири. Эгезинге чаңчыл ёзугаар т бижиир сөстөр.
5. Слог. Сөстөрни аас болгаш бижимел-биле слогтарга чарары.
6. Сөстөрни бир одуругдан өске одуругже шын көжүрүп билири..

2.«Сөс» деп бөлүккө хамаарыштыр өөредир чүүлдер:

- 1 . Дазыл болгаш чаңгыс (ниити) дазылдыг сөстөр.
- 2 –ла, -ле, -на, -не, -даа деп сөстөрнү шын бижири.
3. Хуу аттарны шын бижири.

3. **«Чугаа кезектери»** деп бөлүккө дараазында чугаа кезектери-биле таныжар: чүве ады, кылыг сөзү, демдек ады.

1.Чүве ады. Чүве аттарының саннарга өскерлири. Хуу чүве аттарын шын бижири.

2. Кылыг сөзү. Канчап тур? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр.

3. Демдек ады. Кандыг? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр.

4. **«Домак»** деп бөлүккө 2-ги класска уругларның 1-ги класска билиглерин болгаш мергежилдерин ханыладыр билиндирер, оларны практика кырынга ажыглап билиринге чаңчыктырар.

1. Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактарын мурнунда класстарга тускайлап өөрөтпээн, чугле бижик демдектерин барымдаалап, домактарны шын, аяанныг номчуурунга таныжылга чоруткан. Ам 2-ги класска айтырыг, кыйгырыг, медээ домактарын тус-тузунда утка талазы-биле билиндирер болгаш домактарны шын аялгалыг кылдыр номчуп билиринге өөредир. Домактарны утка талазы-биле бот- боттарындан ылгап билирин чедип алыр.

2. Домак кежигүннери. Домак иштинден кол сөс болгаш сөглекчини тып билири. Кол сөс биле сөглекчиниң айтырыгларын тус-тузунда тургузуп билири. Домакта кымны азы чүнү илереткенин, оон дугайында чүү дээнин тодарадып билири.

2. Кол сөс биле сөглекчиден аңгыда домактың ийиги черге кежигуннериниң дугайында долу билиг бээр.

1. **2-ги класска чугаа сайзырадылгазынга** хамаарыштыр харылзаалыг чугааны тургузуп өөрениринге чорудар ажылдарның кол хевирлери — эдертиг болгаш чогаадыгны айтырыглар дузазы-биле бижип ооредир. Домактарны харылзаалыг болгаш дес-дараалашкак кылдыр тургузары;

2. Кол утказын өскертпейн, болуушкуннарны шын дамчыдары;

Өөреникчилерниң өөренип ап болур аргалары:

- Төрээн дылының бүгү үннерин болгаш үжүктерин, оларның кол ылгалын билген турар ужурлуг;
- Сөс иштинге болгаш сөс эгезинге ажык эвес үннерниң шын бижилгезин билген турар ;
- Домактарның болгаш сөстөрниң анализ-синтезтиг сайгарылгазын кылып, домактардан сөстөрнү ылгап тывар;
- Сөстөрниң шын көжүрерин билген турар;
- Чугаа кезектерин аразында ылгап билген турар ужурлуг;

- Домактын чугула кежигүннерин, домак итштинде состерниң харылзаазын шын тып билген турар.
- Сөзүглел-биле ажылдап, ында домактарны дес-дараалаштыр аас болгаш бижимел чугааның дузазы-биле дамчыдып билген турар ужурлуг.

Метапредметтиг

Регулятивтиг (углаар-баштаар)

Өөреникчилерниң чогуур деңнелге билип алыр ужурлуг билиглери:

- Өөренип турар эртемниң тема, бөлүк аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- Башкының удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны күүседип өөренири;
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг, частырыгларны тып билирин боттандырат;
- Чаа чувени билип алыр чүткул-сонуургалын улам сайзырадыр
- Салдынган сорулгага дүүштүр кылыр ужурлуг ажылды планнап, хайгаарап, ооң туңнелинге чедериниң болдунар аргаларын тодарадып билирин өөредир.
- Сорулганы шын салып, ону чедип алырының аргаларын дилеп , тып билирин өөредир.
- Өөрөнгөн чүүлдерин сайгарып, бөлүктөп, деңнеп, туңнеп билиринге, оларның иштинден кол болгаш чаа чугула чүүлдерни тып, тайылбырлаарыга өөреникчилерни чаңчыктырат.

Өөреникчилерниң өөренип ап болур аргалары:

- Өөрөнгөн темазынга алган билиглерин түңнеп болгаш үнелеп билирин боттандыраары;
- аас болгаш бижимел чугааны дылдың негелдери-биле чогуур үезинде практика кырынга өскертип болгаш ажыглап билири

Билиин ханыладырынга түңнелдер (познавательные)

Өөреникчилерниң өөренип алыр ужурлуг билиглери:

- өөредилге даалгаларын кууседип турар үеде херек ужурлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;
- дылдың адырлары: үн-үжук, сөс тургузуу, чугаа кезээ, домак кежигүнү, бөдүүн домак дугайында алган билиглерин деңнеп, бөлүктөп, тып, ажыглап билири;
- алган билиглерин план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, бөлүктөп, түңнеп билири;
- сөстө орфограммаларны янзы-бүрү аргалар-биле хынап билири;
- номчаан сөзүглелдериниң кол утказын ылгап үндүрери;

- бодунуң чугаазын тода болгаш билдингир кылдыр дыңнакчыга дамчыдып билири;

Өөреникчилерниң өөренип ап болур аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- Аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиги-биле тургузуп билири;
- Болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- Алган медээлерни сайгарып, критикалап билири;

Коммуникативтиг

Өөреникчилерниң өөренип алыр билиглери:

- аңгы-аңгы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай туңгелге келиринге ооредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чаңчыгары;
- аңгы-аңгы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай туңгелге келиринге өөредири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Өөреникчилерниң өөренип ап болур аргалары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирери;
- удур-дедир хыналда узинде бот-боттарынга дузаны үзинде чедирип, билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Өөредилге чылының төнчүзүнде уругларның билип алган турар ужурулуг билиглери

-чугаа кезектери: демдек ады, чүве ады, кылыг сөзү;

--Шын бижилгезин өөренип алганы сөстөрлиг 35-45 хире сөстүг сөзүглелди чараш хол үжүү-биле чазыг чокка дужуруп азы адап бээрге бижири. Херек таварылгада улуг секти, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин шын салыры;

-фонетиктиг сайгарылганы кылыры: сөстөрни слогтарга чарары, ажык болгаш ажык эвес үннерни ылгап, сөстөрдө үннерни болгаш үжүктөрни шын тодарадып билири;

-айтырыглар дузазы- биле тургускан план езугаар 35-40 сөстүг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир;

- сюжеттиг чуруктар-биле чугаа сайзырадырының ажылдарын чорудары;

- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг частырыгларны тып билирин боттандыра;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- аңгы-аңгы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай түңнелге келиринге өөредири;

2-ги класска ажыглаар өөредилге-методиктиг комплекс:

1. Тыва дыл. 2 класс. Ниити өөредилге черлеринге өөредилге ному. И.Ч. Эргил-оол, Н.Ч. Дамба, Н.М. Ондар. Кызыл: Национал школа хөгжүдөр институт.-2012.-160 ар.
2. Диктантылар чыындызы. А.А.Алдын-оол. Кызыл: Ю.Ш. Кюнзегеш аттыг Тыванын ном үндүрер чери -2010.
3. 1-4 класстарга тыва дыл болгаш номчулга программасы. Ойдан-оол А.К., Ондар Э.Д.. Кызыл: Тыванын ном үндүрер чери.-2000.
4. Эдертиглер чыындызы. 2-4 кл. А.А.Алдын-оол. Кызыл: Ю.Ш. Кюнзегеш аттыг Тыванын ном үндүрер чери.-2011.

2-ги класска тыва дылдың календарьлыг планнаашкыны

№	Кичээлдин темазы	План хүнү	Болган хүнү
1	Чаа өөредилге чылы -биле! Бирги класска өөренген чүүлдерин катаптаары. Ажык, ажык эвес үннер болгаш үжүктөр		
2	Кыска болгаш узадыр адаар ажык үннер болгаш үжүктөр		
3	Хыналда диктант «Тайга» Өк-биле адаар ажык үннүг сөстөргө кадыг демдек(ь)		
4	Частырыглар-биле ажыл. Ажык болгаш ажык эвес үннерге катаптаашкын.		
5	Эгезинде [т]-[д] деп үннер кирген сөстөр. Чаҗчыл езугаар т-биле бижиир сөстөр. Словарьлыг диктант		
6	Эгезинде [п]-[б] деп үннер кирген сөстөр. Эгезинде [к]-[х] деп үннер кирген сөстөр		
7	Эжеш ажык эвес үннерге тест хевиринин хыналда ажылы		
8	Частырыглар-биле ажыл. Ажык эвес үннерге катаптаашкын. Ф,ц,щ деп ужуктер		
9	Хыналда диктант «Куштарның өңнүктери»		
10	Частырыглар-биле ажыл. Я,Е,э (е) деп үжүктүг сөстөр. Э (э) нин шын бижилгезинге быжыглаашкын		
11	Ё,Ю деп үжүктүг сөстөр. Словарьлыг диктант. Чымчак демдектиг сөстөр. Словарьлыг диктант.		
12	Частырыглар-биле ажыл. Я,е,ё,ю база ь кирген сөстөрни шын бижииринге катаптаашкын.		
13	Слогтар. Сөстү көжүрери. Хостуг диктант		
14	Частырыглар-биле ажыл. Тыва алфавиттин үжүктери		
15	Хыналда ажыл.		
16	Частырыглар биле ажыл. Чуве ады. Сөс.Кым? чүү? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр.		
17	Кымнар? Чулер? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр. Сюжеттиг чурук-биле болгаш бердинген сөстөр-биле чогаадыг. «Кышкы бойдус»		
18	Демдек ады. Кандыг? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр. Сюжеттиг чурук-биле болгаш бердинген сөстөр-биле чогаадыг. «Кышкы оюннар»		
19	Частырыглар-биле ажыл. Кандыг? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр		

20	Кылыг сөзү. Канчап тур? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр		
21	Канчап тур? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр. Словарьлыг диктант.		
22	Хыналда диктант		
23	Частырыглар-биле ажыл Канчап тур? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөргө катаптаашкын		
24	Ат болгаш фамилияларга улуг үжүк.Тест хевиринин хыналда ажылы. Азырал амытаннарнын шола аттарын улуг ужук-биле бижири		
25	Чурттар,хоорайлар,суурлар,кудумчулар,хемнер аттарынга улуг үжүк.Словарьлыг диктант.		
26	Чурттар,хоорайлар,суурлар,кудумчулар,хемнер аттарынга улуг үжүк. Торел сөстөр		
27	Хыналда диктант. «Төрел сөстөр» деп темага.		
28	Частырыглар-биле ажыл . Төрел сөстөр Бердинген сөстөр болгаш айтырыглар дузазы-биле шын чугааны тургузар «Эзирик»		
29	Частырыглар-биле ажыл. -ла,-ле,-на,-не деп сөстөрни шын бижири -даа деп состу шын бижири		
30	Домак. Тоожуушкун Кол сөс биле сөглекчи дугайында бөдүүн билиг. Словарьлыг диктант.		
31	Улуг сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектери. Өөредиглиг эдертиг. «Бичии Эртине»		
32	Частырыглар-биле ажыл. Ажык, ажык эвес үннер болгаш үжүктөр		
33	Хыналда диктант «Домак» деп темага.		
34	Частырыгла-биле ажыл.Слог. Сөстү көжүрери. Катаптаашкын. Чугаа кезектери.		

2-ги класска тыва дылдың календарылыг планнаашкыны

№	Кичээлдин темазы	План хүнү	Болган хүнү
1	Чаа өөредилге чылы -биле! Бирги класска өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары. Ажык, ажык эвес үннер болгаш үжүктөр.	02.09.24	
2	Кыска болгаш узадыр алаар ажык үннер болгаш үжүктөр.	09.09.24	
3	Хыналда диктант «Тайга» Өк-биле адаар ажык үннүг сөстөргө кадыг демдек (ь)	16.09.24	
4	Частырыглар-биле ажыл. Ажык эвес үннер болгаш ужулктөр.	23.09.24	
5	Эгезинде [т]-[д] деп үннер кирген сөстөр. Чаңчыл езугаар т-биле бижиир сөстөр. Словарылыг диктант	30.09.24	
6	Эгезинде [п]-[б] деп үннер кирген сөстөр. Эгезинде [к]-[х] деп үннер кирген сөстөр	07.10.24	
7	Эжеш ажык эвес үннерге тест хевиринин хыналда ажылы	14.10.24	
8	Частырыглар-биле ажыл. Ажык эвес үннерге катаптаашкын. Ф,ц,щ деп ужулктөр	21.10.24	
9	Хыналда диктант «Куштарның өннүктери»	04.11.24	
10	Частырыглар-биле ажыл. Я, э (е) деп үжүктүг сөстөр. Э (э) нин шын бижилгезинге быжыглаашкын	11.11.24	
11	Ё, Ю деп үжүктүг сөстөр. Словарылыг диктант. Чымчак демдектиг сөстөр. Словарылыг диктант.	18.11.24	
12	Частырыглар-биле ажыл. Я,е,ё,ю база ь кирген сөстөрни шын бижииринге катаптаашкын.	25.11.24	
13	Слогтар. Сөстү көжүрери. Хостуг диктант	02.12.24	
14	Частырыглар-биле ажыл. Тыва алфавиттин үжүктери	09.12.24	
15	Хыналда ажыл.	16.12.24	
16	Частырыглар-биле ажыл. Сөс. Чуве ады. Кым? чүү? деп айтырыгларга харыылаттынар сөстөр.	23.12.24	
17	Кымнар? Чулер? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр. Сюжеттиг чурук-биле болгаш бердинген сөстөр-биле чогаадыг. «Кышкы бойдус»	13.01.25	
18	Демдек ады. Кандыг? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр. Сюжеттиг чурук-биле болгаш бердинген сөстөр-биле чогаадыг. «Кышкы оюннар»	20.01.25	
19	Частырыглар-биле ажыл. Кандыг? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр	27.01.25	
20	Кылыг сөзү. Канчап тур? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр	03.02.25	

21	Канчап тур? деп айтырыгга харылаттынар сөстөр. Словарьлыг диктант.	10.02.25	
22	Хыналда диктант	17.02.25	
23	Частырыглар-биле ажыл Канчап тур? деп айтырыгга харылаттынар сөстөргө катаптаашкын	03.03.25	
24	Ат болгаш фамилияларга улуг үжүк. Тест хевиринин хыналда ажылы. Азырал амытаннарнын шола аттарын улуг ужук-биле бижири.	10.03.25	
25	Чурттар, хоорайлар, суурлар, кудумчулар, хемнер аттарынга улуг үжүк. Словарьлыг диктант.	17.03.25	
26	Төрөл сөстөр.	31.03.25	
27	Хыналда диктант. «Төрөл сөстөр» деп темага.	07.04.25	
28	Частырыглар-биле ажыл . Төрөл сөстөр Бердинген сөстөр болгаш айтырыглар дузазы-биле шын чугааны тургузар «Эзирик»	14.04.25	
29	Частырыглар-биле ажыл. -ла,-ле,-на,-не деп сөстөрни шын бижири -даа деп сөстү шын бижири	21.04.25	
30	Домак болгаш харылзаалыг чугаа. Тоожуушкун. Кол сөс биле сөглекчи дугайында бөдүүн билиг. Словарьлыг диктант.	28.04.25	
31	Улуг сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектери. Өөредиглиг эдертиг. «Бичии Эртине»	05.05.25	
32	Частырыглар-биле ажыл. Чыл дургузунда ооренгенин катаптаары.	12.05.25	
33	Хыналда диктант «Домак» деп темага.	19.05.25	
34	Частырыглар-биле ажыл. Слог. Сөстү көжүрери. Катаптаашкын. Чугаа кезектери.	26.05.25	